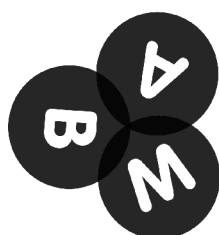


# Een gemeenschappelijke visie en voorstellen voor de beeldende-kunstsector in Vlaanderen



Instituut voor  
beeldende,  
audiovisuele en  
mediakunst

---

# Een gemeenschappelijke visie en voorstellen voor de beeldende-kunstsector in Vlaanderen

## Inhoud

1. Doel van deze tekst	2
2. De biotoop van de beeldende kunst in beeld	3
3. Instrumenten binnen de biotoop	4
4. Interfererende variabelen: een schets, visie en voorstellen	
<i>Functie</i> : maatschappelijk draagvlak	5
<i>Functie</i> : ontwikkeling / experiment / creatie / productie	7
<i>Functie</i> : reflectie / onderzoek / kritiek en levend geheugen	9
<i>Functie</i> : presentatie (productgericht) / publieksbemiddeling / participatie	10
<i>Domein</i> : hoger kunstonderwijs	11
<i>Domeinen</i> : kunsten en erfgoedsector	13
<i>Domeinen</i> : samenwerking publiek privé	15
<i>Domeinen</i> : relatie met andere kunstdisciplines	16
<i>Actoren</i> : samenwerking	17
<i>Instrument</i> : infrastructuur	18
<i>Instrument</i> : publicaties	19
<i>Instrument</i> : wet- en decreetgeving, samenwerking	20
<i>Schaal</i> : van lokaal tot globaal	21
5. Aanbevelingen en krachtlijnen op korte termijn	
Voor de sector	23
Voor de overheid	23
Colofon	26

---

## 1. Doel van deze tekst

Deze tekst is het resultaat van enkele rondetafelgesprekken die BAM organiseerde met actoren uit het beeldende-kunstenveld. BAM nam daartoe initiatief omdat organisaties in die periode hun beleidsplan voor de periode 2010-2013 schreven en het leek ons logisch om parallel daaraan gemeenschappelijke doelstellingen te formuleren: waar wil de sector staan in 2013, wat zijn de sterktes en zwaktes en waar liggen kansen en bedreigingen. Dit proces vond plaats in de periode mei-oktober 2008.

Deze tekst beantwoordt aan verschillende doelstellingen.

- Het is een basistekst voor en over de sector die het sectorspecifieke, de interrelaties tussen actoren en gemeenschappelijke toekomstperspectieven beschrijft;
- het is een visietekst van de sector voor de overheid (agentschap, minister, beoordelingscommissie, parlement);
- het is een bijdrage aan het sectormemorandum voor de nieuwe Vlaamse regering;
- het is een aanzet tot meer overleg en samenspel onder diverse actoren.

Om het beeldende-kunstenveld (biotoop) te analyseren en de complexe interrelaties die zo specifiek zijn voor de sector in kaart te brengen zijn we uitgegaan van variabelen waarvan we de belangrijkste telkens kort situeren. Knelpunten en kansen die daaraan gekoppeld zijn worden vertaald in voorstellen en aanbevelingen. Wat dat laatste betreft, beperken we ons tot de korte termijn. Het agentschap Kunsten en Erfgoed werkt momenteel aan een Strategische Nota Beeldende Kunst dat ook op middellange en lange termijn denkt.

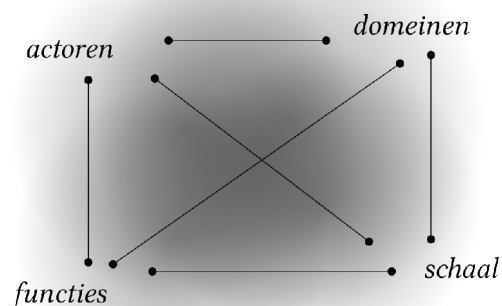
Deze tekst is de neerslag van een kort traject en ambieert geen volledigheid. Het is te beschouwen als een basisdocument dat zal gebruikt worden voor het stimuleren van overleg en samenwerking in de sector, voor het opzetten van gemeenschappelijke acties en trajecten en voor verdere verfijning van voorstellen.

---

## 2. De biotoop van de beeldende kunst in beeld

### Vier variabelen die interfereren

- de *actoren*
- de *domeinen*
- (de uitoefening van) de *functies*
- de *schaal*



### Privaat / publiek

De actoren, domeinen en functies behoren meestal zowel tot het publieke als tot het private. De moeilijke opsplitsing in publiek en privé typeert de beeldende-kunstbiotoop.

#### *actoren*

kunstenaars, curatoren, theoretici, critici, kunstorganisaties, kunsteducatieve initiatieven, verzamelaars, mecenasen, galleries, kunstbeurzen, uitgevers, veilinghuizen, tentoonstelling- en museale initiatieven (met daarbij ook educatoren), opleidingen, bedrijven, labs, de diverse overheden, intermediaire organisaties en het publiek.

#### *functies*

- ontwikkeling / experiment / creatie / productie
- reflectie / onderzoek en levend geheugen / kritiek
- presentatie (productgericht) / publieksbemiddeling
- participatie en maatschappelijke draagvlak
- verzamelen / behoud en beheer / onderzoek

#### *domeinen*

- de kunstsectoren: beeldend, audiovisueel, theater en dans, muziek, architectuur, literatuur...
- de erfgoedsector
- de onderwijssector
- de wetenschapsector
- de commerciële sector: de markt, bedrijfswereld, de culturele industrie

#### *schaal*

- lokaal
- regionaal
- provinciaal
- Vlaams en/of nationaal
- internationaal, van bilateraal over Europees tot globaal

Een andere wijze om de beeldende kunst-biotoop op te delen is volgens het schema dat Pascal Gielen ontwikkelde: ontwikkelingsgericht versus productgericht en hoog versus laag vernetwerkt; met daarin een onderscheid tussen artistieke en maatschappelijke vernetwerking.

---

### 3. Instrumenten binnen de biotoop

*In dit beknopte document en binnen het beknopte traject was het niet de bedoeling elk instrument uit te werken en uitvoerig te beschrijven.*

- organisatievormen: werkplaatsen, musea, kunstencentra enz.
- infrastructuur
- onderwijs- en opleidingsprogramma's
- wet- en decreetgeving
- financiële middelen: subsidies, kredieten, investeringen, schenkingen, inkomsten uit verkoop
- media
- onderzoek en studie
- platformen voor overleg en samenwerking
- publicaties, uitgaven, edities

---

## 4. Interfererende variabelen: een schets, visie en voorstellen

Een aantal thema's werd tijdens de rondetafelgesprekken uitgediept.

### *Functie: maatschappelijk draagvlak*

---

*Actoren:* publiek, kunstorganisaties, critici, politici, burgers

*Domeinen:* kunstensector

*Schaal:* Vlaams

*Instrumenten:* de media, publieke debatruimte

---

#### **Een schets**

Van oudsher is (beeldende) kunst een factor van zingeving in een open samenleving. Beeldende kunst heeft dan ook een groot symbolisch kapitaal.

- Wie naar de feiten kijkt, ziet in de beeldende kunst in Vlaanderen een sector die maatschappelijk sterk gedragen wordt en op zeer diverse manieren in de samenleving geïntegreerd is: economisch, erfgoed, publieke ruimte, educatie enz. De potentie ervan wordt echter onvoldoende belicht voor het ruime publiek. Er is enerzijds een probleem van perceptie en de jonge sector heeft anderzijds als sector (nog) geen 'apparaat' uitgebouwd dat de beeldende kunst in beeld helpt brengen en helpt bemiddelen en vertalen naar verschillende publieken. De sector is daardoor te weinig aanwezig in het maatschappelijk debat. Er is tot nu toe ook onvoldoende gelobbyd, in tegenstelling tot wat andere sectoren hebben gedaan. Er mag hier echter ook op worden gewezen dat communicatie en publiekswerking de jongste jaren stilaan meer aandacht en middelen krijgen.
- Wat zijn de hinderpalen om de perceptie te verbeteren en het maatschappelijk draagvlak te vergroten?
  - De sector mag terzake best wat zelfkritischer worden: men werkt te veel in een circuit van (internationale) topspelers en er is te weinig heldere en aansprekende communicatie.
  - Er is een gebrek aan 'kritische massa' in de algemene grootpubliekmedia,

die economische spelers zijn geworden en vooral aandacht hebben voor spektakel, drama, 'sterren', human interest en massa-events. Kijk-, luister- en verkoopcijfers zijn doorslaggevend geworden en de ruimte voor genuanceerde berichtgeving, complexiteit en traagheid wordt beperkt ten voordele van snelle beelden en hapklare korte berichten.

- Er is sprake van negatieve sfeervorming rond beeldende kunst door opinion leaders.

#### **Visie en voorstellen**

Het is van groot belang dat de perceptie van de beeldende kunst in Vlaanderen wordt bijgesteld. Dat streven veronderstelt facts and figures die het gewicht (symbolisch, intellectueel en financieel kapitaal) en de gedragenheid van de sector aantonen. Het veronderstelt ook acties door de sector zelf die daarbij, in zijn eigen belang, best als geheel kan optreden.

Volgende acties worden voorgesteld:

- Een grondige evaluatie van het huidige gewicht en gedragenheid van de sector (bv. in SWOT-vorm, met cijfers) met alle betrokken actoren: de kunstenaars en andere betrokken personen en organisaties, de media, het publiek. Wie doet wat (niet), waar is er welk potentieel, welke praxis kan er worden ontwikkeld? En is de veronderstelde hoge drempel voor het publiek van beeldende kunst realiteit of perceptie?

- 
- De sector moet (meer) actief de media-agenda mee bepalen en de kwaliteit bewaken.
  - Beeldende kunst moet als sector eigen media ontwikkelen; die zijn er nu nauwelijks.
  - Beeldende kunst is meer dan tentoonstellingen. De brede waaier aan functies en instrumenten (bv. publicaties, werkplaatsfunctie, kunsteducatie enz.) moet worden ingezet.
  - Op termijn kan er worden samengewerkt met andere kunstdisciplines en sectoren: gemeenschappelijke activiteiten en gemeenschappelijke vormen van samenwerking met media.

---

## *Functie: ontwikkeling / experiment / creatie / productie*

---

*Actoren:* kunstenaars, curatoren, galeriehouders, producenten, kunstorganisaties

*Domeinen:* kunstensector, commerciële sector, erfgoedsector, onderwijssector (onderzoek in de kunsten), wetenschapsector

*Schaal:* Vlaams, internationaal

*Instrumenten:* financiën, organisatievormen, ruimtes en infrastructuur, onderzoek, opleiding, overleg

---

### **Een schets**

Zonder kunstenaars geen kunst. De kunstenaar is de hoeksteen en het sluitstuk van het beeldende kunstbeleid, waarin zijn mentale autonomie en zijn oeuvre centraal moeten staan.

Kunstenaars zijn vandaag de dag actief binnen een minder of meer complex netwerk, in tegenstelling tot het romantische beeld van – en het bijbehorende beleid voor – de kunstenaar die geïsoleerd werkt: er is de samenleving en haar maatschappelijke fenomenen waar de beeldende kunst mee in interactie treedt, er zijn de diverse andere kunstdisciplines, er zijn de andere actoren in ‘de sector’ met wie kunstenaars relaties aangaan, zowel publieke als private spelers in binnen- en buitenland. Die vernetwerking en inbedding, die het subjectieve en persoonlijke niet in de weg staan, lijken intenser en complexer dan in andere sectoren. Behalve het commerciële circuit, waar een aantal actoren investeren in kunstenaars en dus ook in creatie en de andere functies, is er het onmisbare, ruime en fijn vertakte netwerk van publieke organisaties, curatoren, musea, tijdschriften, kunsthogescholen (onderzoek in de kunsten) en universitaire labs die een plek én een context aanbieden voor de productie van beeldende kunst, maar ook voor de omkadering, de reflectie en het publiek maken. De scheiding tussen privaat en publiek is niet altijd scherp te trekken en er zijn vormen van samenwerking, zoals musea en private verzamelaars die samen investeren in de productie van nieuw werk, of zoals een bedrijf en een kunstorganisatie die samen een nieuwe creatie mogelijk maken.

### **De vernetwkte kunstenaar in de praktijk**

- Financieel: de kunstenaar combineert diverse bronnen, nog los van het gegeven dat veel

kunstenaars in hun levensonderhoud voorzien door les te geven of anderszins ‘bij te klussen’: de overheid die subsidies voor ontwikkeling en projecten geeft, inkomsten uit verkoop en distributie (al is er nog te weinig kennis beschikbaar over de financiële betekenis van de kunstmarkt voor kunstenaars), creatieopdrachten van publieke en private instanties, steun van organisaties voor beeldende kunst. Het netwerk van werkplaatsen, kunstcentra, kunsthallen, festivals, musea en publicaties stelt de kunstenaar financiële middelen, gekwalificeerd personeel en materiaal ter beschikking voor creatie en vertoning. Ook organisaties spelen dus een rol bij het creatieproces. Meer en meer stellen ze productiebudgetten ter beschikking en regelen ze een verloning voor kunstenaars.

- Contextueel: vooral de publieke organisaties voor beeldende kunst vervullen een belangrijke rol bij het aanbieden van een context: kunstenaars vinden in die ontwikkelings- en creatieplekken curatoren of critici die een dialoog aangaan met het werk en het kaderen binnen bepaalde visies en netwerken. Bovendien kan een kunstenaar in een dergelijke plek – fysieke plekken, maar ook de publieke ruimte in brede zin (publicaties, dvd, internet) – mee beslissen over de manier waarop het werk benaderd, gevaloriseerd en getoond wordt, wat de kwaliteit van de presentatie en omkadering ten goede komt. Andere organisaties focussen op experiment, onderzoek en ontwikkeling, en productionele ondersteuning, zoals werkplaatsen, onderwijsinstellingen die kunstenaars onderzoeksmogelijkheden aanbieden (onderzoek in de kunsten, doctoraat in de kunst) of bedrijven en onderzoekscentra

---

die kunstenaars tijdelijk in residentie uitnodigen.

- Educatie en erfgoed: de organisaties hebben een nauw contact met kunstenaars en zijn dus goedgeplaatst om de essentie van het kunstwerk te verwerken, te vertalen en te communiceren, op te slaan en te archiveren. Dat levert niet alleen interessante informatie op voor de eventuele collectievorming, maar het optimaliseert ook de bewaring en later de eventuele restauratie. Al te vaak zien we dat informatie over bepaalde werken (dikwijls in situ gecreëerd) verloren gaat. Ook kunstenaars zijn overigens erfgoedhouders omdat zij zelf verantwoordelijk zijn voor hun eigen archief. (Over de erfgoedfunctie: zie hieronder.)

### Visie en voorstellen

- De steun aan kunstenaars kan niet uitsluitend overgelaten worden aan de markt en de organisaties. De essentiële rechtstreekse overheidssteun geeft kunstenaars een autonomie én een onderhandelingspositie om zich in het netwerk van derden te begeven. Het zijn impulsen waarmee een kunstenaar een eigen praktijk kan opstarten en uitbouwen, waarmee het oeuvre internationaal kan ontwikkeld worden en waarmee grotere projecten mee gerealiseerd kunnen worden. Het vraagt kennis en expertise om te bepalen op welk moment in de ontwikkeling van een oeuvre de overheid het best tussenkomt met steun en het vraagt maatwerk om te weten hoeveel middelen nodig zijn om het proces van maken, tonen, omkaderen, promoten en verkopen in dit weefsel kwaliteitsvol te laten verlopen. Het vergt ook investeringen op langere termijn, verspreid

over enkele jaren en meerdere projecten, omdat het ontwikkelen van een oeuvre een kwestie is van tijd. Vandaar het voorstel om naast ontwikkelings- en projectbeurzen ook een beperkt aantal 'trajectbeurzen' toe te kennen waardoor kunstenaars enkele jaren lang kunnen doorgroeien.

- De steun aan kunstenaars in de vorm van beurzen en projectsubsidies is te klein en loopt achter. Met meer steun kunnen kunstenaars in betere omstandigheden werken, waardoor ze op hun beurt van organisaties extra middelen kunnen aantrekken (cf. de vernetwerkte kunstenaar hierboven). De kwaliteit zal hierdoor groter worden en de schaal ruimer.
- Er zijn afspraken nodig in het veld over wie, in de creatiefunctie, welke taken op zich neemt: wat is de taak van de residenties, de werkplaatsen, de organisaties voor beeldende kunst, de tijdschriften en publicaties, de musea, de opdrachtgevers en de bemiddelaars die werken rond kunst in de publieke ruimte? Hoe verhoudt die zich tot de taak van de private spelers? Hoeveel middelen hebben organisaties nodig om hun opdracht en verantwoordelijkheid voor kunstenaars waar te maken? Het beleid moet het diverse palet van dwarsverbindingen en tijdelijke allianties inzake creatie mogelijk maken. Dat vereist maatwerk en aandacht voor de verhouding tussen organisaties en initiatieven die de ontwikkeling van kunstenaars(praktijken) ondersteunen (met een werking 'van onderuit'), en voor vertoningplatforms met een landelijke of internationale uitstraling.

---

## *Functie: reflectie / onderzoek / kritiek en levend geheugen*

---

*Actoren:* kunstenaars, curators, theoretici, critici, schrijvers, publiek

*Domeinen:* kunstensector, erfgoedsector, academische sector, onderwijssector

*Schaal:* Vlaams, internationaal

*Instrumenten:* financiële middelen, tijdschriften, publicaties, onderzoeksprogramma's

---

### **Een schets**

Wat de eigenheid van reflectie en onderzoek in de beeldende kunst betreft, zijn vijf aspecten van groot belang. Ze maken de specificiteit van het onderzoek in musea, werkplaatsen en centra voor beeldende kunst uit, dat verschilt van het onderzoek aan hogescholen en universiteiten:

- de nabijheid van en het contact met de werken zelf;
- het zoeken naar de juiste positionering in de ruimte, en naar de juiste context;
- het directe contact met de kunstenaar;
- de dialoog en confrontatie met het publiek;
- de kunsthistorische kennis en kennis van collecties die aanwezig is in de kunstorganisatie;
- het samengaan van encyclopedisch en experimenteel onderzoek.

Recente evoluties op het vlak van presentatievormen en tentoonstellingsformats versterken deze specificiteit nog: de ruimtelijke, contextuele en procesmatige aspecten van een tentoonstelling spelen in de huidige tijd volop mee. We hebben het hier overigens over diverse soorten onderzoek, die kunnen worden gelinkt aan de diverse functies: productie, presentatie, archief- en collectiebeleid, conservatie en restauratie.

Diverse actoren – kunstenaars, curatoren, theoretici, schrijvers – doen aan reflectie in diverse media: lezingen, conferenties, publicaties (in brede

zin). Ze doen dat autonoom of vanuit een instituut.

Wat kritiek betreft, hebben de 'brede' media hun kritisch-informerende functie (erg) gereduceerd. Die is overgenomen door gespecialiseerde tijdschriften met een kleiner bereik. Of nog: de markt vult een functie niet langer in en zij wordt overgenomen door gesubsidieerde spelers. Deze ontwikkeling heeft een grote impact op de professionele ontwikkelingskansen voor (jonge) critici.

### **Visie en voorstellen**

- Reflectie en onderzoek zijn in musea, werkplaatsen, centra voor beeldende kunst en tijdschriften zeer belangrijke functies. Organisaties moeten er meer tijd en middelen aan kunnen besteden. De combinatie van onderzoek en tentoonstelling/symposium/catalogus is budgettair momenteel vaak niet haalbaar.
- Voor reflectie en onderzoek zijn toegankelijke archieven en bibliotheken nodig. Zeer veel materiaal is nog niet gearchiveerd en ontsloten (zie ook erfgoed).
- Intense samenwerking met de academische wereld is aangewezen en moet door de overheid worden gestimuleerd. Zo zou een post-graduaatopleiding Kunstwetenschappen en –theorie bijzonder verrijkend zijn.

---

## **Functie: presentatie (productgericht) / publieksbemiddeling / participatie**

---

*Actoren:* curatoren, kunstenaars, kunstorganisaties, kunsteducatieve initiatieven, galeriehouders, publiek

*Domeinen:* kunstensector, onderwijssector

*Schaal:* Vlaanderen, internationaal

*Instrumenten:* financiële middelen, organisatievormen, infrastructuur, uitgaven en publicaties

---

### **Een schets**

Vlaanderen heeft een rijk net van tentoonstellingsinitiatieven die gestart zijn vanuit persoonlijke initiatieven en ambities. Ze beschikken in vergelijking met de podiumkunsten of met zusterorganisaties in het buitenland over weinig middelen en er gaat veel aandacht naar het maken van programma's en het samenstellen van tentoonstellingen.

- Er is meer complementariteit en synergie mogelijk. Een museum heeft andere presentatiefuncties dan een kunsthall met een internationaal profiel of een kleinere experimentele tentoonstellingsruimte, een galerie of een werkplaats die ook toonmomenten organiseert. Initiatieven kunnen zich ten aanzien van elkaar beter onderscheiden en ook beter op elkaar inspelen, zodat ze minder in elkaars vaarwater zitten.
- Omdat alle initiatieven aandacht en zichtbaarheid zoeken, volgen de tentoonstellingen elkaar in een hoog tempo op. Het geheel van alle tentoonstellingen overschouwend kunnen men zich afvragen of er niet iets minder 'getoond' moet worden, wat het werken in de diepte én het werken aan omkadering en publiekswerking zou kunnen ten goede komen.
- Niet elke organisatie zal even intensief werken rond een ruime publieksbemiddeling: sommige maken er een pijler van, andere richten zich meer tot het professionele publiek en geïnteresseerden, met wie de bemiddeling zich eerder op individuele basis afspeelt. Ook op dit niveau van publieksbemiddeling kunnen individuele initiatieven beter afgetoetst worden in een veld: wie neemt welke publieksfunctie op en hoe spelen verschillende functies en initia-

tieven rond publieksbemiddeling op elkaar in. Daarnaast kan er nog meer samengewerkt worden met partners rond omkadering (lezingen, conferenties, publicaties) en educatie.

- De functie van publieksbemiddeling is in de sector nog weinig ontwikkeld: het samenstellen en opbouwen van een tentoonstelling primeert voor de curator. Het nadenken over de dialoog met het publiek komt vaak pas op het einde van het proces, met uitzondering van de musea en enkele grote kunsthallen. Er zijn onvoldoende middelen om te investeren in kennis rond publieksbemiddeling en uitbouw van publiekswerking.

### **Visie en voorstellen**

Uit wat voorafgaat, blijkt dat er op dit vlak kansen zijn. Die hebben te maken met het streven naar meer complementariteit en synergie, met het werken in de diepte dat resulteert in omkadering en met het ontwikkelen van de publieksbemiddelfunctie, die een geïntegreerd onderdeel van de werking en van creatie- en tentoonstellingsinitiatieven moet worden. Het publiek is geen eindconsument, maar een schakel in het hele proces van creatie en betekenisgeving. Presentatie, omkadering en publieksbemiddeling moeten in elk geval meer aandacht krijgen en er moet in de sector een grotere synergie groeien op dit vlak, tussen organisaties onderling, tussen organisaties en kunstenaars, met andere partners uit het educatieve en sociale veld. De kennis die hierover wordt opgebouwd, moet ook ter beschikking worden gesteld worden aan collega's, aan kunsteducatieve initiatieven en aan het onderwijs.

---

## Domein: hoger kunstonderwijs

---

*Actoren:* kunstenaars, lesgevers, onderzoekers

*Functie:* opleiding, ontwikkeling en onderzoek

*Schaal:* Vlaams, internationaal

*Instrument:* wet- en decreetgeving, onderzoeks- en opleidingsprogramma's, infrastructuur, overleg

---

### Een schets

Wat het hoger onderwijs betreft, geven in Vlaanderen acht hogeschooldepartementen opleidingen in de audiovisuele en beeldende kunsten (bachelor en master). Zij leiden professionele kunstenaars op, zorgen voor de grootste instroom in het veld én zijn, net als het deeltijds kunstonderwijs, de werkgever van een groot aantal (semi)professionele kunstenaars. Via hun universitaire associatie zijn de meeste ook betrokken bij het onderzoek en het doctoraat in de kunsten. Er is één postacademische tweejarige opleiding voor jonge, binnen- en buitenlandse kunstenaars met een master. Op academisch niveau is er ook de opleiding Kunstwetenschappen en zijn er enkele postuniversitaire opleidingen.

(Verder is er het dichte netwerk van het deeltijds kunstonderwijs (jongeren en volwassenen), en het brede en laagdrempelige vormingsaanbod van de volkshogescholen in dertien regio's.)

- De academisering van het hoger kunstonderwijs geeft kansen voor kunstenaars die hun werk in een institutionele context willen verdiepen en exploreren: het onderzoek in de kunsten en het doctoraat in de kunsten. Zo'n institutionele context biedt mogelijkheden tot interactie tussen kunst disciplines maar ook tussen kunstenaars en kunstwetenschappers of met onderzoekers uit andere wetenschapsdomeinen. Het spreekt vanzelf dat ook kunstorganisaties kunnen betrokken worden bij deze academische onderzoeksprojecten in de kunsten. Kennis en expertise kunnen zo optimaal uitgewisseld worden.
- De onderwijsinstellingen knopen meer en meer relaties aan met het kunstenveld: ze doen een beroep op dynamiek, kennis en contacten die belangrijk kunnen zijn voor het onderwijsproces en om studenten beter voor te bereiden

op de realiteit van het veld. Deze relaties nemen de vorm aan van extra muros-activiteiten, tentoonstellingsruimtes, publicaties, lezingen, stages voor studenten in het kunstenveld, de opvolging van alumni enz. Ze worden ook hoe langer hoe meer geacht internationale relaties aan te gaan met academies en universiteiten. Dit gaat gepaard met een scherpere profilering.

De beweging naar meer verdieping, diversificatie, profilering, uitwisseling en internationalisering in het kunstonderwijs heeft een groot potentieel. De onderwijsinstellingen zullen er een grotere impact mee verwerven op het veld.

### Visie en voorstellen

- Het kunstonderwijs kan van de BAMA-hervorming gebruik maken om zich te versterken: verdiepend onderzoek in de kunsten en uitbouwen van de kunsttheorie (discoursvorming), rationaliseren en diversifiëren, internationaliseren, meer middelen voor minder studenten. Er moet in het hoger onderwijs ook een balans worden gevonden tussen artistieke, zakelijke en academische vaardigheden in plaats van alleen te focussen op artistieke vaardigheden en op het kunstenaarschap als enige finaliteit.
- De onderzoeksmogelijkheden in het onderwijs kunnen mee gevoed worden vanuit het veld en door andere wetenschappelijke domeinen. Het is belangrijk dat de resultaten zichtbaar worden en terugvloeiën naar het kunstenveld en de maatschappij. Dit vergt meer contact en uitwisseling.
- De mogelijkheden van dit tweerichtingsverkeer en deze wederzijdse bevruchting, met respect voor het verschil tussen de kunstopleidingen en kunstenveld, vereisen duidelijke

- 
- afspraken en ‘transparante bruggen’ tussen Onderwijs en Cultuur.
- Naast onderzoek in de kunsten en doctoraat in de kunsten kan ook de toegang voor kunstenaars tot de onderzoeks- en innovatiefondsen (zoals FWO) onderzocht worden.
  - Een theoretische opleiding die haar afgestudeerden kansen biedt om op internationale platforms te treden ontbreekt in Vlaanderen en zou de plaats van discoursvorming en theorie verstevigen.

---

## *Domeinen: kunsten en erfgoedsector*

---

*Functie:* verzamelen, behoud en beheer, onderzoek, presentatie

*Actoren:* overheden, kunstenaars, intermediairen, onderzoekers, verzamelaars, musea, archieven, publiek

*Schaal:* Vlaams, internationaal

*Instrumenten:* wet en regelgeving, overleg, studie

---

### **Een schets**

Het erfgoedperspectief, dat voor continuïteit zorgt, speelt een fundamentele rol in functies als collectiebeleid, onderzoek, tentoonstellingsbeleid en ook publiekswerking. Momenteel is dit facet onderbelicht, wat zich uit in de te kleine beschikbare budgetten en de infrastructuur die tekortschiet. Daardoor is collectievorming in de huidige omstandigheden een bijzondere moeilijke zaak geworden, die radicale keuzes vergt.

- Collecties, archieven en documentatiecentra zijn los van elkaar ontstaan. Er is vandaag de dag een grote behoefte aan meer samenwerking rond kennis en ontsluiting, en aan meer afspraken rond de scoop van elk initiatief. De versnippering bemoeilijkt ook de interrelatie en de samenwerking met private verzamelingen, hoewel die een groot potentieel heeft. De bestaande collecties hebben daardoor ook te weinig internationale bekendheid.
- Ook kunstenaars zijn vragende partij om ondersteund te worden bij het archiveren van hun werk en om hun archieven te kunnen overdragen aan publieke instellingen.

### **Visie en voorstellen**

Beeldende kunst heeft de morele en deontologische plicht het eigen geheugen en de continuïteit te verzorgen en niet alleen het publiek en de kunstenaars van vandaag voor ogen te houden. Musea en kunstinstututen zijn dan ook een integraal onderdeel van het veld. De dialoog tussen creatie en geheugen is permanent aanwezig: in het creatieproces van kunstenaars, in tentoonstellingen, in publicaties en catalogi en in het onderzoek van organisaties en universiteiten.

- De oprichting van de koepel voor Vlaamse hedendaagse kunstmusea 'Collecting Flanders' (S.M.A.K., MuHKA, Middelheimmusemen

PMMK) biedt kansen om samen in te zetten op kennispolen rond behoud en beheer en onderzoek, op complementaire collecties en om – waar mogelijk – door een gezamenlijk optreden elkaar te versterken (internationale profilering). Later kunnen relaties gelegd worden met andere musea zoals MDD, Fotomuseum, Raveelmuseum enz.

- Van projecten naar trajecten: tentoonstellingsprojecten kunnen nauwer betrokken worden bij de collectievorming, waardoor het evenementiële en het momentane met de structurele werking tot een geheel worden. Anders gezegd: tentoonstellingen kunnen deel gaan uitmaken van de collectievorming, waardoor de collectie van een instelling tegelijk het verhaal vertelt van de eigen historische ontwikkeling. In dat licht worden ook de programmatie en het onderzoek (met documentatie en archivering) nauw met elkaar verbonden en wordt het museum echt een mentale plek.
- De sector heeft in de eerste plaats een verantwoordelijkheid in het eigen land/de eigen regio, en moet zich engageren voor de kunstenaars die hier wonen en werken. Dat engagement betreft het documenteren, archiveren, behoud en beheer en bekendmaken enz. Men zou die archivering en ontsluiting stapsgewijs kunnen aanpakken, door jaarlijks bijvoorbeeld één of enkele kunstenaars te selecteren om hun archieven te registreren, te ontsluiten en te onderzoeken, wat dan weer vooronderstelt dat er een kijk is op het geheel. Dit vergt een andere blik van de overheid, een transgressie van de huidige boedelscheiding tussen de sectoren erfgoed en beeldende kunst, en een integraal crossdisciplinair beleid, bijvoorbeeld

---

inzake visie en praxis rond kunstenaarsarchieven.

- Na een ernstig ‘archiveringsoffensief’ kan er een beleid gevoerd worden rond toegankelijkheid en beschikbaarheid voor verschillende soorten gebruik(ers): onderzoek, kunstenaars, publieke ontsluiting, raadpleging, publicaties. Digitale media bieden kansen om kunst en cultuur ruim toegankelijk te maken, maar dit vraagt een grote financiële inspanning van de overheid en de cultuursector om te werken

aan standaarden, een rijke content en het regelen van de complexe rechtenproblematiek.

- Private collecties die hun eigen stichting en museum oprichten is niet meteen een optie die de overheid moet stimuleren. Het is realistischer om, via sterke musea met professionele diensten en kwalitatieve tentoonstellingen, en via sterke relaties met andere onderzoekspartijen zoals universitaire associaties, met die verzamelingen een duurzame relatie te creëren in de vorm van permanente bruiklenen of schenkingen.

---

## *Domeinen: samenwerking publiek privé*

---

*Actoren:* kunstenaars, galleries, verzamelaars, bedrijven

*Functies:* productie, verzamelen, behoud en beheer, onderzoek

*Schaal:* nationaal, internationaal

*Instrumenten:* wetgeving, samenwerking

---

### **Een schets**

De sector wordt gekenmerkt door een nauwe samenwerking en zelfs verwevenheid tussen privé- en publieke actoren, zowel op het vlak van de productie, het promoten en het lanceren van kunstenaars, als wat collecties en musea betreft. Dat werkt wel eens verwarrend. Functioneel bekeken is de opdeling publiek/privé een uiterst relatief gegeven. Enkele voorbeelden: er zijn galleries die met kunstenaars een langetermijnengagement aangaan en mee instaan voor de productie, de (internationale) netwerking en begeleiding, en voor het archiveren. Er zijn verzamelaars die kunstenaars steunen door te investeren in de productie, door hun werk te kopen en door dat werk middels bruiklenen aan musea een publiek leven te geven. Er zijn bedrijven die 'de kunst' en kunstenaars steunen door materiaal en diensten te leveren, of door via aftrekbare giften of tax shelter producties en nieuwe initiatieven te steunen. De werking en het belang van de vele privé-actoren verschillen overigens grondig, maar de private sector speelt hoe dan ook een grote rol.

### **Visie en voorstellen**

Samenwerkingsvormen van privé- en openbare actoren zijn aangewezen, op voorwaarde dat het gaat om een open en breed gamma van uitwisselingsmogelijkheden. Er zijn een aantal pistes denkbaar waarbij de overheid de beeldende kunst steunt en stimuleert en waarbij ook privé-actoren een rol spelen. Uiteraard is het niet de taak van een overheid om privé-actoren als zodanig te ondersteunen, maar net als andere economische sectoren verdient ook deze sector overheidsaandacht en kan de overheid de betrokkenheid van privé-actoren bij beeldende kunst helpen versterken, in het belang van de sector.

- Er kan van de kant van de overheid gewerkt worden aan en aangedrongen worden op een deontologische code omtrent waarde en publieke toegang in zo'n gemengde omgeving.
- Het moet mogelijk zijn dat kunstenaars die dankzij galleries internationale mogelijkheden krijgen met overheidssteun geholpen worden. Het kan zowel gaan om Vlaamse kunstenaars als om Vlaamse galleries.
- De gelijkschakeling van de btw-regeling op Europees niveau, een actiepunt dat het cultuurbeleid overstijgt, blijft een belangrijk punt.
- De tax shelter kan ook toegepast worden op beeldende kunst: private personen of bedrijven die investeren in creaties krijgen dan belastingvoordeel. Er is nood aan een juridisch kader dat privé-verzamelaars stimuleert om in de openbaarheid te treden met hun collecties en er kunnen erfenisregelingen getroffen worden waardoor schenkingen voordelig zijn en collecties in eigen land blijven.
- Musea en privéverzamelaars kunnen desgevallend 'ruilakkoorden' afsluiten, bijvoorbeeld omdat een museum een bepaalde knowhow heeft (bv. restauratie, bewaring, ontsluiting). Uiteraard moet hier gewaakt worden, bijvoorbeeld bij bruiklenen, over de deontologie van het museum. Zo kan het niet dat eenzijdige vormen van samen- en netwerking de publiekswerking en de wetenschappelijke degelijkheid compromitteren. Er moet ook worden vermeden dat een museum investeert in bruiklenen (in de vorm van behoud en beheer) en vervolgens het werk naar het buitenland ziet vertrekken.

---

## *Domeinen: relatie met andere kunstdisciplines*

---

*Actoren:* kunstenaars en kunstorganisaties

*Functie:* creatie, onderzoek

*Schaal:* nationaal, internationaal

*Instrumenten:* samenwerking, regelgeving

---

### **Een schets**

Beeldende kunst en zijn actoren (zowel kunstenaars als organisaties) hebben altijd al nauwe, 'ontgrenzende' relaties onderhouden met andere kunstdisciplines en denken multidisciplinair, met de behoeften en noden die daarmee zijn verbonden. Anderzijds blijken andere sectoren zich op het terrein van de beeldende kunst te begeven. Het beleid stimuleert overigens vormen van multidisciplinariteit.

De groeiende samenwerking en cross-overs met andere sectoren, zoals creatieve industrie, wetenschap en innovatie, wordt besproken in het hoofd-

stuk 'Functie: ontwikkeling / experiment / creatie / productie'.

### **Visie en voorstellen**

Er is, zoals gezegd, een toenemende tendens merkbaar waarbij organisaties uit andere sectoren zich op het terrein van de beeldende kunst begeven (bv. een kunstencentrum dat een tentoonstelling inricht; podiumkunsten die tentoonstellingen inrichten). Er moet een zwaartepunt blijven, waarbij beeldende kunst en andere sectoren weliswaar multidisciplinair denken, wat een traditie is in de sector, maar toch ook hun specifieke zwaartepunt (hoofdfunctie) en knowhow behouden.

---

## Actoren: samenwerking

---

Schaal: Vlaanderen

Instrument: platform

---

### Een schets

Er zijn in de sector bijzonder veel vormen van samenwerking, interrelaties, netwerking, verwevenheid, kruisbestuiving enz. tussen de diverse actoren en wat de verschillende functies betreft. De sector is intens 'vernetwerkt' en de actoren zijn van elkaar afhankelijk. De ervaring leert dat dergelijke samenwerkingsvormen het best gedijen als ze organisch en op inhoudelijke grond groeien, als de persoonlijke contacten goed en het vertrouwen en de verstandhouding groot zijn en als de verscheidenheid die in dit hele document een belangrijke rode draad vormt, gegarandeerd blijft: zij vormt de humus van de sector. Het is een wezenskenmerk van de sector dat 'individuen' er een belangrijke plaats innemen, waarbij niet vergeten mag worden dat er achter de individuen een onmisbaar anoniem 'apparaat' van instellingen en organisaties actief is dat die kennis, informatie en contacten verankert. Processen en producten worden 'bijgehouden', opgebouwd, ter beschikking gesteld.

### Visie en voorstellen

Het uitgangspunt wat het facet 'samenwerking' betreft, moet de vraag zijn welke meerwaarde de samenwerking voor de partners biedt. Opgelegde samenwerking met als enige motivatie 'rationalisering' en 'besparing' werkt niet. Rond vormen van samenwerking met een meerwaarde zijn er wat de sector betreft geen taboes.

- De sector moet zich de vraag stellen of samenwerking geen oplossing kan bieden voor aspecten als ruimte- en materiaalgebruik,

uitwisselen van (internationale) kennis en expertise, management, publicaties, promotie, het organiseren van manifestaties enz. Er zijn al geslaagde voorbeelden van samenwerking tussen organisaties – hetzij structureel, hetzij punctueel – rond tentoonstellingen, bijvoorbeeld op basis van de locatie en de regio die wordt bestreken. Ze komen de wijze waarop actoren 'naar buiten komen' ten goede en bieden met name voor kleinere initiatieven – in diverse combinaties: grote partner + kleine partner, kleine partner + kleine partner – nieuwe mogelijkheden.

- Samenwerking met een internationale allure: wat internationale uitstraling betreft, is samenwerking zelfs een *conditio sine qua non*: als regio en als verzameling van makers, theoretici en organisaties heeft 'Vlaanderen' weinig internationale betekenis, wat uiteraard niet betekent dat individuele actoren niet op internationaal niveau actief zijn. Maar een cluster van creaties, kunstenaars en organisaties in Vlaanderen kan zich wel degelijk sterker positioneren worden als een belangrijke bron van kwaliteit en innovatie in het hart van Europa. Krachtenbundeling, informatie-uitwisseling en gezamenlijke pr op internationale festivals dringen zich op.
- Te overwegen is ook het opzetten van een gemeenschappelijk event, festival of conferentie met internationale betekenis, waardoor belangrijke buitenlandse spelers naar hier worden gehaald en waarmee we 'onze' kennis en actoren internationaal verbinden.

---

## *Instrument: infrastructuur*

---

*Functie:* creatie, presentatie, behoud en beheer, publieksbemiddeling

*Actoren:* overheden, kunstorganisaties, publiek

*Domeinen:* kunsten – en erfgoed, commerciële sector

*Schaal:* Vlaanderen

---

### **Een schets**

- Kunst kan in allerlei omgevingen gedijen en ‘gebeurt’ niet alleen in ruimtes die er specifiek voor bedoeld en gebouwd zijn. Er zijn zowel mooie voorbeelden van kunst in nieuwbouw als van kunst in bestaande (aangepaste) panden én in de publieke ruimte. Alle drie kunnen ze voor de getoonde kunst een meerwaarde betekenen. In het geval van nieuwbouw kunnen de veiligheid en het publiekscomfort van meet af bij de plannen worden betrokken.
- Veel van de huidige werk- en tentoonstellingsplekken zijn op zich best boeiend, maar door een gebrek aan middelen laat de veiligheid te wensen over, beantwoordt de ruimte niet aan erfgoedeisen (klimaatregeling, licht enz.) en is er onvoldoende nagedacht over ‘het publiek’: hoe bewegen mensen zich in ruimtes? Hoe gaan ze in dialoog met kunstwerken? In het ergste geval kan dat tot (onverantwoorde) risico’s leiden voor mensen en objecten. Op het lokale en provinciale niveau worden de middelen voor (presentatie)infrastructuur overigens eerder beperkt dan opgetrokken.
- Er is wat infrastructuur betreft sprake van een ‘scheeftrekking’ in de verhoudingen tussen de diverse kunstdisciplines in Vlaanderen.
- In enkele grote steden (Antwerpen, Brussel, Gent) worden initiatieven genomen voor kunstenaarsateliers, waardoor kunstenaars over creatieplekken beschikken, een toe te juichen opzet.

### **Visie en voorstellen**

Er is hoge nood aan een ‘architectuurcultuur’ in de sector. Met name wat de erfgoedfuncties betreft

(behoud en beheer, archivering) laat de huidige infrastructuur op de meeste plaatsen te wensen over, wat een hypotheek legt op deze functie. Hier is misschien zelfs een schokeffect nodig om de ernst van de toestand in de geesten te laten doordringen. Wat deze problematiek betreft, kan een blik op de ons omringende landen verhelderend zijn om te zien wat de noden zijn en wat good practices zijn, bv. inzake beveiliging, klimaatregeling enz.

- Een duurzame en goedgelegen infrastructuur is onder meer voor organisaties met (inter)nationaal belang essentieel. Het huren van gebouwen beantwoordt niet aan het noodzakelijke langetermijndenken. De opleving van buurten en hun levenskwaliteit mede dankzij (beeldende) kunst is onder meer het resultaat van goede, eigen infrastructuur, die in zulke geslaagde gevallen van revitalisering van een wijk de investering meer dan waard is.
- De uitbouw van een veelzijdige infrastructuur maakt geen deel uit van het Kunstendecreet. Via het Fonds voor Culturele Infrastructuur kan de Vlaamse Gemeenschap investerings-subsidies geven voor het (ver)bouwen van culturele infrastructuur van bovenlokaal belang, met voorwaarden (bv. eigen inbreng van minimum 20%). Ook organisaties voor beeldende kunst moeten aangemoedigd worden om daarvan gebruik te maken.
- Er zijn middelen nodig voor goed uitgeruste kantoren, kunstenaarsverblijven enz. Ook de privésector kan zijn inbreng (financieel, ruimte ter beschikking stellen...) vergroten, mede gestimuleerd door overheidsinitiatieven.

---

## *Instrument: publicaties*

---

*Functie:* onderzoek, reflectie, kritiek, publieksbemiddeling

*Actoren:* kunstenaars, theoretici, kunstorganisaties, uitgevers

*Domein:* kunstsector, commerciële sector

*Schaal:* Vlaanderen, internationaal

---

### **Een schets**

- In publicaties vinden onderzoek, reflectie en kritiek hun weer- en neerslag en wordt kennis gedeeld met en informatie verspreid bij een publiek. Beeldende kunst wordt er op diverse manieren ‘publiek’ en zichtbaar gemaakt, en krijgt een context. Onderzoek en reflectie, publiekswerking en communicatie, maar ook creatie vinden er elkaar. In de beste gevallen is het resultaat voor alle betrokken partijen – de kunstenaar, de organisatie, de uitgever, de koper – inhoudelijk op niveau en zorgen media mee voor de bekendmaking.
- Tijdschriften en publicaties zijn met andere woorden een essentiële schakel, maar de verspreiding en promotie verlopen moeizaam. Een uitgever met een goed distributienetwerk is essentieel maar blijkbaar niet voor alle goede publicatie-ideeën haalbaar. Organisaties geven daarom veel publicaties in eigen beheer uit die slecht worden gedistribueerd. Ook tijdschriften kampen met een distributieprobleem. Meer transparantie en verzakelijking, zeker wat distributie betreft, dringen zich op.

### **Visie en voorstellen**

De vraag rijst of er een gemeenschappelijk distributieplatform moet worden opgericht dat specifiek werkt rond beeldende kunst, of er gemeenschappelijke promotie nodig is en of de distributieplekken,

zoals museumshops en kwaliteitsboekhandels, niet beter moeten worden uitgerust en gesensibiliseerd voor deze uitgaven.

Een aantal voorstellen volgt uit wat elders in dit document naar voren wordt gebracht:

- Een beter uitgebouwd onderzoeks- en reflectiebeleid (in organisaties, het kunstonderwijs en aan de universiteiten) zal een impuls geven aan het publicatiebeleid.
- Kunst, kunstkritiek en reflectie worden hoe langer hoe meer internationaal. Dat betekent dat er een groot potentieel is voor publicaties met belangrijke buitenlandse partijen en uitgevers, en met een internationale opzet en inhoud die meteen ook internationale netwerking met zich brengt.
- Een krachtenbundeling rond een groot event of een conferentie met internationale uitstraling kan publicaties opleveren die van hoog internationaal niveau zijn.
- Tijdschriften kunnen ook allianties aangaan met organisaties waardoor ze elkaar versterken. Daar zijn voorbeelden van.
- Er moeten meer publicaties komen die los van een tentoonstelling staan en een langere levensduur hebben.
- Er moeten mogelijkheden zijn om belangwekkende teksten te vertalen en zo het buitenland te bereiken (bv. beurzen).

---

## *Instrument: wet- en decreetgeving, samenwerking*

---

*Domeinen:* kunstensector/erfgoed, onderwijssector, economie

*Functie:* creatie, productie, onderzoek en levend geheugen

*Actoren:* diverse overheden, intermediairen

*Schaal:* Vlaanderen en België

---

### **Een schets**

De sector ontwikkelt activiteiten die zowel in het Kunstendecreet als in het Cultureel Erfgoeddecreet – twee recente decreten – passen. Daarnaast horen onderwijs- en onderzoeksinitiatieven met raakvlakken met de beeldende kunst thuis in het beleidsveld Onderwijs, en zijn er hoe langer hoe meer privé-initiatieven die raakvlakken hebben met de creatieve industrie of met wetenschap en innovatie; zij ressorteren onder Economie. Ze maken het beeld van de ‘gesubsidieerde’ sector en de vraag waar en hoe de overheid kan steunen en waarom er niet gemakkelijker op. De scheiding tussen de diverse decreten bemoeilijkt de inherente dynamiek van een sector die volop betrokken is op de maatschappij. Daar komt nog bij dat de diverse overheden – lokaal, provinciaal en landelijk – initiatieven op een ongelijke manier financieren.

### **Visie en voorstellen**

- De grote diversiteit, complexiteit en rijkdom van de beeldende kunst maken het moeilijker dan elders om (de overheid) een beeld te geven van ‘waar de sector mee bezig is’. Hij laat zich ook moeilijker dan andere sectoren in uniformiserende massadecreten dwingen. Eerder dan bij een klassiek lineair beleid zal de sector gebaat zijn bij een netwerk- en impulsbeleid, een beleid dat vormen van samenwerking tussen actoren en functies bevordert, dat over de grenzen van diverse beleidsdomeinen heen gaat, dat dingen mee initieert, en waardoor er voor alle actoren nieuwe mogelijkheden en kansen ontstaan.
- Het huidige Kunstendecreet is potentieel een open decreet, maar die openheid wordt in de praktijk en de toepassing niet altijd bewerkstelligd (advisering, uitvoering...). Men vervalt niet zelden in hokjesdenken (budgettaire schotten tussen kunstdisciplines maar ook binnen een discipline) of in het denken in lineaire of hiërarchische structuren. Anderzijds is het ook aan de sector zelf om te ‘groeien’ en de ervaring op te doen die andere sectoren sinds jaren hebben met het omgaan met decreetale mogelijkheden.
- De huidige ‘boedelscheiding’ tussen beeldende kunst en respectievelijk cultureel erfgoed en onderwijs moet plaatsmaken voor meer bruggen en grensoverschrijding, zodat we op termijn naar een integrale en transversale benadering evolueren. Dit veronderstelt vormen van dialoog en grensoverschrijding tussen de diverse decreten en het bijbehorende beleid. Ook de aansluiting met Economie staat nog in de kinderschoenen. Aan de hand van proefprojecten kan men leren waar en hoe er samenwerking mogelijk is.
- Een substantiële verhoging van de middelen – noem het een inhaalbeweging in vergelijking met andere sectoren – is een *conditio sine qua non* om verder te kunnen functioneren in een bestel dat almaar meer globaal wordt.
- We verwijzen hier naar de verschillende memorandi die in de maak zijn of circuleren rond wetten en decreten op Vlaams en federaal niveau.

---

## Schaal: van lokaal tot globaal

---

*Actoren:* kunstenaars, curatoren, verzamelaars, kunstorganisaties

*Domeinen:* kunstensector

*Functies:* creatie, productie, presentatie, verzamelen, bewaren

*Instrumenten:* financiën, media, opleidingen

---

### Een schets

Beeldende kunst is vandaag de dag, meer nog dan andere sectoren, een internationale en zelfs globaal georiënteerde aangelegenheid, wat niet betekent dat lokale werkingen 'minderwaardig' zouden zijn: ook internationale bewegingen zijn volop lokaal verankerd. 'Internationaal' is bovendien niet noodzakelijk synoniem van 'kwaliteit'. De Vlaamse beeldende kunst kent voorbeelden van (spectaculaire) internationale 'doorbraken' en initiatieven van creatieve, verzamel- of representatieve en organisatorische aard. Dat is vooral het werk van individuen: kunstenaars, curatoren, verzamelaars en theoretici. De bijbehorende kennis en het ontwikkelingspotentieel worden te weinig ondersteund en verspreid door organisaties. Structureel kan de Vlaamse internationale werking dan ook niet worden genoemd: de instrumenten blijven achter, instellingen bereiken maar zelden een internationaal niveau, slechts enkele galeries werken echt internationaal en de theorievorming hinkt achterop.

De overheid speelt te weinig en te weinig coherent in op de internationale dynamiek en ontwikkelingen. Zo ontbreken duidelijk omlijnde doelstellingen: de doelen zijn nog te zeer gericht op grensoverschrijdend verkeer, import en export. Waar het om gaat, is dat 'Vlaanderen' meespeelt in de ontwikkeling, de creatie, de reflectie en de collectievorming, en dat zijn globale gegevens. De actoren moeten worden omkaderd. De steun is te veel gericht op individuen of organisaties die 'iets in het buitenland gaan doen' en te weinig op mensen en organisaties die internationaal iets betekenen en een zinvolle relatie kunnen leggen tussen 'lokaal' en 'internationaal'. Ook de contacten met beleidsdomeinen als economie en buitenlands beleid zijn te weinig omschreven.

De sector beschikt niet over de middelen en infrastructuur om zijn internationale rol te spelen. Er wordt te veel in concurrentie en naast elkaar gewerkt, contacten worden niet gedeeld en men treedt zelden of nooit gemeenschappelijk naar buiten als regio. Hierdoor ontstaat er een 'spagaat' tussen de internationale potenties, die er ongetwijfeld zijn, en de realisaties. Die rol kan er een zijn van het ondersteunen van kunstenaars, het opbouwen van of deelnemen aan internationale netwerken, het opstarten en binnenbrengen van internationale initiatieven.

Een beter uitgebouwd internationaal perspectief met oog voor kwaliteit zal zonder enige twijfel leiden tot een kwalitatieve ontwikkeling van de beeldende kunst in Vlaanderen. Momenteel kan beeldende kunst in Vlaanderen als sector te weinig 'aanbieden'. Het rijkere aanbod zal inherent deel uitmaken van de uitbouw van duurzame internationale relaties.

### Visie en voorstellen

- Het beleid moet zich afvragen hoe de lokale scène het best structureel kan worden uitgerust en gesteund om een internationale rol te spelen, wars van effectjagerij. Flexibiliteit, dynamiek, praktische steun en knowhow op beleidsniveau zijn in dat verband kernwoorden. Die moeten leiden tot een beleid dat is toegespitst op de specificiteit van beeldende kunst, met facetten als symbolisch kapitaal, reflectie, innovatie enz. Een competentiecentrum (daar zijn buitenlandse voorbeelden van) kan de overheid hierin adviseren en er mee voor instaan dat de internationale blik zich op alle domeinen richt: opleiding, creatiesteun, publiekswerking, media...
- Internationaal werken is meer dan 'exporteren' en gaat ruimer dan de productie en

---

presentatie van beeldende kunst. Het gaat er ook om dat er internationaal wordt genetwerkt, dat men feeling heeft voor internationale betekenisgeving – de kern van de zaak – en dat er structureel samengewerkt met netwerken van kennis en ontwikkeling, wat tot een tweerichtingsverkeer leidt. Hierdoor kunnen Vlaamse actoren – in zeer ruime zin begrepen als ‘mensen met een achtergrond in Vlaanderen’ – een podium vinden in internationaal verspreide tijdschriften en andere publicaties. Met een boutade geformuleerd: een globaal bewustzijn is niet zozeer op reizen en representatie gestoeld, maar op globale inzichten en immateriële vormen van expertise.

- De sector van zijn kant ziet een aantal mogelijkheden, waarbij de bedenking past dat niet alle actoren op dezelfde manier ‘grensoverschrijdend’ bezig hoeven te zijn:
  - De residentieformule is een goede en voor uitbreiding vatbare formule, die leidt tot kwaliteitsvolle ontmoetingen en tot de uitbouw van netwerken. Dat laatste vooronderstelt meer samen-

werking tussen actoren en het delen van netwerken. Uitbreidingsmogelijkheden zijn residentieplekken in het buitenland (en in Brussel, een stad met grote troeven als Europese hoofdstad) en residenties ook voor bemiddelaars en theoretici (niet alleen voor kunstenaars).

- Opleidingen van internationaal niveau: Vlamingen moeten hieraan kunnen deelnemen. De vraag rijst met welke opleidingen Vlaanderen zichzelf wil profileren en op de kaart zetten.
- Beeldende kunst in Vlaanderen kan zich internationaal profileren met een internationale conferentie rond een thema dat sterk verbonden is met het veld en de praktijken hier. Dit is een randvoorwaarde voor de uitbouw van een internationale werking en een uitwisselingsnetwerk.
- Het ‘platformidee’, waarbij actoren samenwerken om een internationale werking en profilering te stimuleren en coördineren, verdient overweging.

---

## 5. Aanbevelingen en krachtlijnen op korte termijn

Zoals reeds gesteld in de inleiding zullen we ons hier beperken tot voorstellen en aanbevelingen op korte termijn. Het agentschap Kunsten en Erfgoed werkt momenteel aan een Strategische Nota Beeldende Kunst, in nauw overleg met sector en steunpunt, dat op middellange en lange termijn denkt en dat zijn neerslag zal vinden in de regeerbijdrage.

De belangrijkste vaststelling is dat de beeldende kunst een groot potentieel heeft aan maatschappelijke betekenis door zijn betrokkenheid op erfgoed en geheugen, door zijn zin voor onderzoek en innovatie, door de flexibiliteit om dialoog aan te gaan met andere kunst disciplines en sectoren en door de betrokkenheid van publieke en private actoren. Dat potentieel wordt momenteel vooral waargemaakt door individuen en verschillende initiatieven. Om dit te versterken is een grotere institutionele verankering en onderlinge synergie en complementariteit noodzakelijk. Er dient daarbij te worden ingezet op de uitbouw van onderzoek en ontwikkeling (zowel in kunstenaarspraktijken als in reflectie en omkadering), op het internationaal werken en op internationale profilering, op de versterking van de relaties tussen private en publieke sector, op de toegang tot beeldende kunst via omkadering en educatie, op de versterking van het maatschappelijk draagvlak en op interrelaties met andere sectoren zoals erfgoed, onderwijs, wetenschap, innovatie en de bedrijfswereld. Dit vraagt beschikbare middelen die in verhouding staan met de verschillende functies die organisaties en instituten verwacht worden te ontwikkelen voor het veld en voor de maatschappij.

### Voor de sector

#### Maatschappelijke betekenis

- De maatschappelijke positie van beeldende kunst evalueren.
- Het beeld van de maatschappelijke relevantie van beeldende kunst versterken en de maatschappelijke gedragenheid van beeldende kunst hard maken. Behalve het herdenken van de relatie met de media veronderstelt dit ook de noodzakelijke eigen media.

#### Samenspel en samenwerken

- Reflecteren over het huidige aantal tooninitiatieven en over de vraag of er niet meer aftoetsing en vormen van afstemming mogelijk zijn waar op termijn iedereen bij wint.
- Het nastreven van meer vormen van samenwerking tussen collecties, archieven, bibliotheken...
- In dialoog treden met het hoger onderwijs i.v.m. de inhoudelijke invulling en een groter tweerichtingsverkeer.
- Netwerken beter zichtbaar maken door de organisatie van een 'tastbaar' initiatief (bv. Internationale conferentie).
- Het uitwerken van jaarlijks één groot onderzoeksproject met de bijbehorende coproductie en waarbij een cluster van instellingen betrokken is.
- De selectie van jaarlijks enkele kunstenaars met het oog op het bewaren en ontsluiten van 'hun' erfgoed. (Belemmerende factor: de huidige boedelscheiding tussen kunsten en erfgoed.)

- 
- Valoreren van de aanwezige expertise inzake interculturaliteit in het ruimere maatschappelijk debat over dit thema.

### **Relatie privaat publiek**

Meer middelen halen uit de markt: meer management voor kunstenaars en meer kennis en expertise opbouwen rond bedrijven en private ondernemingen en hun mogelijke rol en betrokkenheid op het gebied van productie, presentatie, publicaties en collecties.

### **Voor de overheid**

- Onderzoeken wat voor organisaties minimale bedragen zijn om hun mix van functies professioneel te kunnen realiseren, rekening houdend met verschillen in schaal en bereik en rekening houdend met het feit dat elke organisatie een andere mix van functies uitvoert: functies als ontwikkeling, productie, presentatie, reflectie, onderzoek, publiekswerking, publiceren, educatieve werking, socio-artistische werking, collecties en archief, maatschappelijke verbindingen (buurt, onderwijs, bedrijven,...) enz. Op basis van een dergelijke oefening de sector beeldende kunst op gelijkwaardige manier ondersteunen als andere kunstdisciplines.
- Meer aandacht voor internationale residenties, internationale co-producties en reizende tentoonstellingen door het betrekken van buitenlandse partijen bij creaties, tentoonstellingen, onderzoeksprojecten en publicaties. Dit veronderstelt enkele organisaties in Vlaanderen die op dergelijk internationaal niveau en schaal kunnen werken.
- Naast de beurzen voor ontwikkeling en projecten ook jaarlijks een beperkt aantal trajectbeurzen toekennen waarmee de kunstenaar over een periode van 2 à 3 jaar gesteund wordt om internationaal door te groeien.
- Buitenlandse curatoren een tijd hier laten werken in de context van een museum of kunsthof, of in de context van een stad (veronderstelt samenwerking tussen verschillende instellingen om zo'n persoon aan het werk te zetten).
- Ontwikkelingsgerichte steun dankzij aangepaste criteria ook toegankelijk maken voor curatoren en theoretici die hierdoor kunnen doorgroeien. Jaarlijks voor een beperkt aantal beurzen met de bedoeling om te investeren in kwaliteit met internationale betekenis. Een beurs waarmee opleidingen en ontwikkelingsgerichte activiteiten kunnen gevolgd worden.
- Internationaal netwerken betekent ook deelnemen aan 'minder zichtbare' netwerken (bv. inzake management). Bij de ondersteuning van de werking van een organisatie moeten deze activiteiten betrokken kunnen worden.
- Mogelijkheden ter beschikking stellen om bestaande (en nieuwe) internationale netwerken zicht- en tastbaar te maken: steun aan netwerkorganisaties en steun aan punctuele activiteiten zoals bijvoorbeeld een internationale conferentie waarmee een netwerk internationaal en lokaal zichtbaar gemaakt wordt en waar de sector aan meewerkt.
- Middelen ter beschikking stellen voor jaarlijks één groot sectorbreed onderzoeksproject dat instellingen (musea en archieven, studiecentra en universiteiten) samenbrengt en waar ook een kunstenaar bij betrokken is (bv. ontsluiten van zijn/haar archief). Een dergelijk project kan dankzij de samenwerking internationale ambities hebben.

- 
- Nagaan hoe onderzoek in de kunsten, dat georganiseerd wordt binnen de universitaire associaties in het kader productid="van de academisering" w:st="on"van de academisering van het hoger onderwijs, kan uitgebouwd worden door middelen vanuit Cultuur en Wetenschap (FWO). Dit veronderstelt overleg Onderwijs en Cultuur en tussen Onderwijs, Cultuur en Economie en veronderstelt het doorbreken van de schotten ertussen.
  - Een Master of Master na Master Kunsttheorie kan de plaats van het noodzakelijke discours en van de theorie verstevigen.
  - Het uitvoeren van een studie over de financiële verhoudingen tussen de diverse kunstdisciplines en de ontwikkelingen hierin over de jaren heen.
  - De prioritaire behandeling van enkele urgente dossiers inzake infrastructuur voor beeldende kunst.
  - Initiatieven die manco's op federaal niveau willen wegwerken volop steunen (bv. inzake BTW, erfenisrechten, tax shelter, sociaal statuut van de kunstenaar enz.).

---

## Colofon

Een uitgave van BAM, december 2008.

Gebaseerd op enkele ronde tafel gesprekken die BAM organiseerde in de periode mei - oktober 2008, waaraan volgende personen hebben deelgenomen: Jan Boelen, Bart De Baere, Anselm Franke, Paul Lagrin, Filip Luyckx, Frank Maes, Hans Martens, Steven Op de Beeck, Els Roelandt, Marc Ruyters, Dirk Snauwaert, Paul Willemsen, Eva Wittocx , Etienne Wynants.

Discussieteksten die werden geschreven voor dit traject verschijnen als artikels in het tijdschrift <H>art (periode december 2008 – maart 2009) en daarna op de website [www.bamart.be](http://www.bamart.be).

Redactie: Patrick De Rynck

Eindredactie: Patrick De Rynck, Dirk De Wit, Sam Eggermont